

František Ferdinand d'Este

JAN GALANDAUER
J. BRUNER - DVOŘÁK

FRAGMENT

Hohenbergové odcházejí z Čech

Na nádraží v Pöchlarn nad rakvemi zavražděných se střetl generál Auffenberg s náčelníkem generálního štábu Conradem von Hötzendorffem. Ten neztrácel čas tím, že by litoval oběti hrůzné vraždy či že by si stěžoval na neštěstí, které postihlo říši. Ze svědectví generála Auffenberga se dozvíme, jaké myšlenky ovládaly muže, jenž po celá léta se opětovně dožadoval, aby **habsburská monarchie rozpoutala válku**: "V hale ke mně přistoupil Conrad a řekl mi klidným tónem, že nyní Srbsko postihne zasloužený osud.. Na generálovy námitky, nevznikne-li z vojenského zákroku "velký požár", tj. evropská či světová válka, odpověděl náčelník generálního štábu, že se s tím prostě musí počítat a že se v žádném případě nesmí propást "vhodný moment.. Pro Conrada von Hötzendorfa smrt následníka trůnu a jeho ženy byla především "vhodným momentem", pro rozpoutání války, které se živý František Ferdinand stavěl do cesty. A tak se sarajevské vraždy staly nejen důvodem k rozpoutání války, ale zároveň odstranily muže, jenž byl přesvědčen o tom, že monarchie, které měl v budoucnu vládnout, potřebuje mír. František Ferdinand se nestal rakouským císařem, uherským a českým králem. Nemohl se pokusit o reformu a záchranu starobylé říše ve středu Evropy. Předě dveřmi nestála malá "trestná expedice", proti Srbsku, ale světová válka - katastrofa bez hranic a bez obdoby, v jejímž neblahém stínu žijeme dodnes.

Sarajevské vraždy však neměly jen tento světodějný význam, měly i svou vysoce osobní stránku. V Chlumu u Třeboně marně čekaly tři děti na své rodiče. Nejstarší Zofie měla zanedlouho oslavit své třinácté narozeniny. Maxmilián (Max) měl dvanáct a Ernst deset let. Jejich svět se zhroutil, stali se sirotky.

Válku, kterou vražda jejich rodičů v Sarajevě vyvolala, strávily děti povětšinou na Konopišti. Čtyři roky po sarajevských vraždách habsburská říše zanikla, habsburská dynastie byla sesazena. František Ferdinand ve své poslední vůli určil, komu po jeho smrti připadne jeho pozemkové državy. Konopiště, místo, kde se cítil nejvíce doma, bylo určeno pro nejstaršího syna - Maxe: Ernstovi mělo připadnout panství Chlumec u Třeboně.

Habsburská monarchie však nepřečkala válku a jedním ze států, které vznikly na jejích troskách, byla Československá republika. Znamenalo to, že české statky Konopiště a Chlumec u Třeboně se nacházely na jejím území.

Konopištské panství se rozprostíralo na rozloze 5758 hektarů a patřily k němu i kamenolomy v Mrázu a Požárech, pivovar a lihovar v Benešově, dvě cihelny. A především renovovaný zámek s jeho sbírkami nesmírně historické, umělecké a finanční hodnoty: rozsáhlá sbírka historických přepychových zbraní (tzv. estenských dědictví), pozoruhodná kolekce uměleckých předmětů vázajících se k svatému Jiří, bohatý soubor hodnotných obrazů a plastik, světoznámé tapisérie atd.

Rozloha chlumeckého panství obnášela 6668 hektarů.

Vznikem Československé republiky však nastala nová situace - 16. dubna 1919 Národní shromáždění odhlasovalo zákon o zabránění velkého pozemkového majetku. Po tomto rámcovém zákonu následovaly zákony další, které se staly základem pro pozemkovou reformu v Československu. Panství Konopiště a Chlumec u Třeboně však nebyly vyvlastněny na základě zákonů o pozemkové reformě. Článek č. 208 mírové smlouvy St. Germainské (s Rakouskem) stanovil, že majetek bývalé suverénní rodiny rakousko-uherské, a jejich příslušníků, tedy Habsburků, připadá nástupnickým státům. Otázka však byla, mohli-li být děti Františka Ferdinanda a Žofie pokládány za Habsburky, za členy bývalé suverénní rodiny. Bylo zde přece ono prohlášení z 28. června 1900, kterým se František Ferdinand slavnostně vzdal i jménem svých potomků všech práv, které z příslušnosti k habsburské rodině vyplývají. Z tohoto hlediska tedy nebyli Žofie, Max a Ernst Habsburkové, ale Hohenbergové.

Zprávy o tom, že Konopiště a Chlumec Hohenbergům snad zůstanou, vyvolaly dokonce v Benešově a v Chlumu u Třeboně demonstrace. Pro nacionálně a sociálně radikalizovanou část české veřejnosti a zejména politiky bylo nemyslitelné, že by potomkům rakousko-uherského panství zůstalo, byť třeba v rozloze redukované pozemkovou reformou. Mimoto jak František Ferdinand, tak Žofie byli známi jako dobří katolíci a jako podporovatelé katolicismu. A katolicismus byl v tomto období ztotožňován se zaniklou monarchií a musel čelit prudké kampani téměř všech českých politických stran. Jak to v období převratných změn bývá a jak tomu bývá zejména, jde-li o konfiskace či restituce, nerozhodovalo jen právo, ale hlav-

ně politika. 5. srpna 1921 poslanecká sněmovna Národního shromáždění republiky československé projednávala "zprávu ústavního a právního výboru o vládním návrhu zákona o převzetí statků a majetku případných podle mírových smluv Československé republiky...". Do debaty se přihlásil poslanec dr. Theodor Bartošek, protikatolický radikál a představitel bojovně ateistické "Volné myšlenky...". Prohlásil: "Slavná sněmovno!... Podle tohoto zákonného ustanovení mají být považovány za statky panovnické rodiny předně statky posledního panovníka Karla a jeho manželky Zity, za druhé statky jiných osob bývalé panovnické rodiny rakousko-uherské. Pomysleme-li na tyto statky, zůstane nám zajisté na mysli i statek u Benešova, Konopiště, to místo právě, které bylo dějištěm komplotu obou dynastií ke světové válce. Kdyby text osnovy zůstal tak, jak je oběma výbory navržen, mohly by nastati jisté pochybnosti o tom, zda také statky bývalého následníka trůnu podléhají tomuto zákonnému opatření čili nic....". Bartošek podal jménem svým a poslanců Johanise, Patejdla, Zemínové a spol. doplňovací návrh, aby k projednávané osnově byl připojen dodatek, jenž by vyjadřoval, že zákonné ustanovení se týká i "zejména bývalého následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho potomků...".

Bartoškovo tvrzení o tom, že František Ferdinand d'Este s Vilémem II. na Konopišti dohodli světovou válku, neodpovídá pravdě, i když se tvrdostí neudržovalo v části historické publicistiky. Zpravodajům ústavního a právního výboru, poslanci dr. Noskovi a dr. Mazanci, se nezdála právní stránka Bartoškovy pozměňovacího návrhu. Poukázali na to, že se jedná o výjimečné ustanovení proti určitým osobám a že sněmovna nemůže rozhodovat o tom, kdo je a kdo není členem panovnické rodiny. Dr. Mazanec vyzval přítomného ministra zahraničí, aby se vyjádřil, nemůže-li Bartoškův pozměňovací návrh poškodit pověst čsl. republiky v zahraničí. E. Beneš však nevystoupil. Bez ohledu na pochybnosti o právníčské čistotě Bartoškovy návrhu politická vůle sněmovny rozhodla. Většina hlasovala pro něj. Proti byli poslanci čs. strany lidové a poslanci němečtí, komunističtí poslanci nebyli při hlasování z jakéhosi důvodu v zasedací síni.

Usnesení československé poslanecké sněmovny podrobili kritice v zahraničí. Vídeňský profesor Gustav Turba, jenž ovšem patřil do politického okruhu zavražděného následníka trůnu, vydal brožuru s názvem "Jsou děti zavražděného následníka Františka Ferdinanda členové habsburské suverénní rodiny?". Ozvaly se i protestní hlasy domácí. Z nich nejvýrazněji zazněl hlas Josefa Pekaře. Velký český historik odmítl tvrzení, že František Ferdinand s Vilémem II. domlouvali na Konopišti válku a hájil vztah následníka trůnu k českému národu, přičemž zejména zdůraznil, že "on, dědic jedné z největších a nejstarších monarchií evropských, vzal si, překonáv úsilný odpor rodiny, tradice a snad i povinnosti, za choť chudou kom-

tesu ze staré české rodiny.... Josef Pekař zakončil své vývody ostrým obviněním: "... pravděpodobno je, že děti Františka Ferdinanda byly ožebračeny ne proto, že toho žádala dějinná spravedlnost, ale že si to přála tzv. Volná myšlenka....

Pozoruhodné místo v polemikách zaujímalo odvolání na dějiny a dějinnou spravedlnost. Dokonce se připomíná osud rodiny Bernarda mladšího Hodějovského z Hodějova, kterému Ferdinand II. po Bílé Hoře zabavil statek Konopiště a vyhnal jej do ciziny. Slovy jednoho z autorů: "Tak jednali habsburští vítězové. Nemáme radosti ze žádných trestů, ale Konopištěm mluví k nám české dějiny a je divnou hrou osudu, že právě Konopiště, které Habsburkové po Bílé Hoře české rodině šlechtické zkonfiskovali, v době osvobození našeho bylo majetkem jejich potomků a tak přešlo do vlastnictví československého státu... Tedy zákon ze srpna 1921 jako "odčinění Bílé Hory." S historickou spravedlností je to těžké, zejména má-li být vykonána jakási restituce po tři sta letech. František Ferdinand Konopiště nezískal ani v několikaletém kolenné z pobělohorských konfiskací, nýbrž je v roce 1887 koupil od českého šlechtice Františka Lobkowitz za peníze, které zdědil po posledním vévodovi z Modeny.

důležitá data ze života Františka Ferdinanda d'Este

1863 18. prosince	Ve Štýrském Hradci se narodil František Ferdinand (FF), matka arcivévodkyně Marie Annunciata, otec arcivévoda Karel Ludvík
1871 4. května	Zemřela Marie Annunciata, matka FF
1873 23. července	Svatba otce Karla Ludvíka s Marií Terézií, portugalskou princeznou
1875 20. listopadu	Zemřel modenský vévoda František, FF po něm zdědil statky, peníze a umělecké předměty, převzal i přídomek d'Este
1878 23. dubna	Císař jmenoval FF poručíkem 32. pěšího pluku
1882 21. dubna	Císař povýšil FF do hodnosti nadporučíka a přeřadil jej k dragounskému pluku č. 44 se sídlem v hornorakouském městečku Eunsu
1885 24. října	FF povýšen do hodnosti rytmistra